

Uitvoeringsagenda Landbouw & Voedsel 2024-2027

Voortgangsrapportage 2025

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1 Inleiding	2
Leeswijzer	2
2 Opgaven en ontwikkelingen	3
2.1 Onze opgaven	3
2.2 Huidige toestand	4
2.3 Majeure ontwikkelingen	5
3 Rode draad in onze aanpak	13
3.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw	14
3.2 Meest duurzame en circulaire landbouw	14
3.3 Economische toonaangevende landbouw	14
3.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw	14
4 Uitvoering in beeld	16
4.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw	16
4.2 Meest duurzame en circulaire landbouw	20
4.3 Economische toonaangevende landbouw	25
4.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw	27
5 Financiën	30
6 Aanpassingen uitvoeringsagenda	31
6.1 Consequenties voor Burap/begroting	31

1 Inleiding

Het programma Landbouw & Voedsel hanteert de [Uitvoeringsagenda Landbouw & Voedsel 2024-2027](#) als leidraad voor zijn activiteiten. Deze agenda is een uitwerking van de Omgevingsvisie (2018) en het Beleidskader Landbouw & Voedsel 2030 (2022). Dit laatste documenten bevat onze ambities en doelstellingen voor 2030. Daarnaast is het bestuursakkoord 2024-2027 als leidraad gebruikt voor de uitvoeringsagenda.

In deze voortgangsrapportage geven we een beeld van de stand van zaken van het eerste uitvoeringsjaar, te weten 2024. Ook in dit eerste uitvoeringsjaar staat de uitvoering van ons beleid onder invloed van tal van externe ontwikkelingen. Enerzijds zijn dat de ontwikkelingen in de landbouw- en voedselketens zelf, zoals zich wijzigende marktomstandigheden. Aan de andere kant zijn dat de ontwikkelingen in het beleid dat zich richt op landbouw en voedsel, vooral waar het gaat om het bereiken van een betere balans en samenhang tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen. Met het aantreden van een nieuw kabinet veranderde de inzet van de rijksoverheid substantieel. Eenzelfde invloed heeft de zich ontwikkelende jurisprudentie rond vergunningverlening voor de veehouderij. In de maatschappij worden steeds indringender vragen gesteld en acties ondernomen ten aanzien van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en dierenwelzijn. Voor de primaire producenten, onze boeren en tuinders, leidt dit tot aanhoudende onzekerheid over de richting waarin zij hun bedrijf moeten ontwikkelen. Dit weerhoudt gelukkig een groot aantal ondernemers er niet van om toch stappen te zetten. Vanuit onze provinciale rollen ondersteunen en sturen we via de uitvoeringsagenda deze ontwikkelingen, zodat ze zoveel mogelijk bijdragen aan onze provinciale doelen. Deze rapportage laat zien dat er zo op veel onderwerpen voortgang is geboekt en we zo toewerken naar realisatie van onze doelen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan de opgaven – beleidsambities en doelen – waar naar toe gewerkt wordt. Zoals ze zijn vastgelegd in het beleidskader landbouw en voedsel 2030.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de essentie van onze aanpak die wordt uitgelegd op basis van 4 uitvoeringslijnen.

In hoofdstuk 4 zoomen we in op de uitvoering. Hier gaat het om de prestaties en resultaten uit de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2023-2027 en de daarbij horende projecten en activiteiten. We geven daarbij een overzicht van relevante prestaties en de projecten.

Hoofdstuk 5 geeft een overzicht met de financiële middelen. Dus wat is beschikbaar voor de Uitvoeringsagenda en wat is reeds besteed. In het laatste hoofdstuk gaan we in op eventuele aanpassingen ten opzichte van de reeds gerapporteerde uitvoering in de bestuursrapportage of begroting.

2 Opgaven en ontwikkelingen

2.1 Onze opgaven

Brabant heeft veel te bieden op het gebied van landbouw en voedsel. In tal van plantaardige en dierlijke ketens zijn in onze provincie internationaal toonaangevende bedrijven aanwezig, zowel in de primaire sector, de toeleverende en verwerkende industrie, als in handel en onderzoek en ontwikkeling. Zeker in de meer rurale delen van Brabant is de landbouw een belangrijke sociaaleconomische drager. Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat er in het landelijk gebied van Brabant, als gevolg van de huidige landbouwkundige praktijk, grote opgaven bestaan als het gaat om water, bodem, natuur, biodiversiteit, stikstof, fijnstof, broeikasgassen en humane gezondheid. De uitdagingen voor de landbouw en voedselketens en het landelijk gebied zijn dermate groot dat een langjarige, consistente aanpak nodig is om de noodzakelijke veranderingen in ketens, een systeemtransitie, te kunnen realiseren. In onze uitvoeringsagenda geven we de provinciale bijdrage hieraan vorm langs vier lijnen:

1. Natuur- en landschapsinclusieve landbouw
2. Meest duurzame en circulaire landbouw
3. Economische toonaangevende landbouw
4. Gemeenschapsinclusieve landbouw

2.1.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

De Brabantse landbouw is in 2030 natuur- en landschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapsontwikkeling, versterken en beheren van de groenblauwe dooradering en het uitvoeren van groenblauwe diensten het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Doelstellingen:

500 natuurinclusieve boeren

15% van het landbouwareaal is biologisch

2.1.2 Meest duurzame en circulaire landbouw

Door de realisatie van gesloten mineralenkringlopen in plantaardige en dierlijke ketens en een zoveel mogelijk emissieloze landbouw naar water, bodem en lucht, realiseren we de milieu- (stikstof, fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen), klimaat- en biodiversiteitsdoelstellingen voor het landelijk gebied en de landbouw- en voedselketens. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Doelstellingen:

Gesloten mineralenkringlopen

Op weg naar emissieloze landbouw en gezonde leefomgeving

De landbouw draagt bij aan de Brabantse doelen van Bodem - en Waterkwaliteit (KRW), biodiversiteit en natuur

2.1.3 Economische toonaangevende landbouw

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Op het snijvlak van landbouw & voedsel en respectievelijk high tech, ICT, chemie en gezondheid zijn bovendien nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen.

Doelstellingen:

Missiegedreven innovatie en concurrerend vestigingsklimaat

Brabant wil een leidende rol spelen in de ontwikkeling van nieuwe eiwitten en nieuwe (gezonde) foodproducten

2.1.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. De sector is dicht bij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel-van-dichtbij en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Doelstellingen:

Waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant

Een gezonde leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied

2.2 Huidige toestand

Het landbouw- en voedselsysteem in Brabant is economisch sterk en innovatief. Het biedt ruim 90.000 banen en genereert jaarlijks 16 miljard euro aan toegevoegde waarde. Vooral de plantaardige ketens groeien, terwijl de veehouderij iets afneemt in belang. Samen met het hightech cluster vormt agrifood een van de belangrijkste economische pijlers van de provincie. Zo levert 30% van de hightechbedrijven aan de landbouw- en voedselsector.

Brabant is koploper in innovatie: 25% van de wereldwijde AgriFood-topbedrijven heeft hier een R&D-vestiging, en de provincie telt veel startups en proeftuinen. Ook is Brabant de grootste deelnemer aan de nationale WBSO-innovatieregeling.

Uniek is de complete ketenstructuur in zowel plantaardige als dierlijke sectoren, inclusief kennisinfrastructuur. Deze diversiteit maakt het systeem wendbaar en toekomstbestendig, met ruimte voor zowel internationale als regionale ketens, biologische teelt en natuurbeheer. Zo draagt het systeem bij aan economische groei én een gezonde leefomgeving.

Tegenover de kracht van het systeem staan serieuze uitdagingen. Veel boeren kampen met lage inkomens, beperkte opvolging en grenzen aan schaalvergroting. Ook is er steeds minder ruimte op het platteland door concurrerende functies zoals wonen, natuur, water en energie.

Daarnaast is de ecologische impact groot:

- **Water en bodem:** kwaliteit is vaak onvoldoende, met verdroging en wateroverlast als gevolg.
- **Stikstof en ammoniak:** emissies moeten fors omlaag om natuur te herstellen.
- **Klimaat:** de sector moet bijdragen aan forse reductie van broeikasgassen.
- **Biodiversiteit en landschap:** intensief gebruik leidt tot verschraling.
- **Volksgezondheid:** geur, fijnstof en zoönosen vormen risico's.
- **Ruimtelijke kwaliteit:** schaalvergroting en leegstand tasten het landschap aan.

Deze economische en ecologische disbalansen vragen om een fundamentele transitie van het systeem.

2.3 Majeure ontwikkelingen

De uitvoering van Landbouw en Voedsel vindt plaats binnen een roerige context op met name landelijk en internationaal niveau. Belangrijke ontwikkelingen zijn daarbij:

- Mede door de geopolitieke ontwikkelingen is het belang van voedselproductie en voedselzekerheid hoog op de politieke agenda's komen te staan. Voor Brabant bepalen we in 2025 en 2026 onze positie in deze, uitmondend in een Brabantse voedselstrategie, waarin we uitwerken hoe Brabant een zo goed mogelijke bijdrage aan kan leveren aan dit thema.
- Landelijk is met de wisselingen van het kabinet en door gerechtelijke uitspraken het beleid voor het landelijk gebied, in het bijzonder rondom stikstof, een politiek zwaar dossier. Het vervallen van het NPLG en het bijbehorende transitiefonds heeft grote impact op onze Brabantse aanpak. Er komt geen (integreerend) BPLG, de hoofdelementen van het voorontwerp BPLG krijgen vorm (want de opgaven zijn er niet minder op geworden) in een aantal samenhangende sporen, waarvan de Aanpak Landelijk Gebied en de KRW-impuls de belangrijkste zijn. Samen met de voornoemde voedselstrategie werken we uit hoe we het belang van hoogwaardige landbouwgronden in onze ruimtelijke afwegingen een betere positie kunnen geven.
- Naast de gebruikelijke systematiek van middelsturing dragen we bij aan de ontwikkeling van doelsturing. Het ministerie van LVVN heeft de regie. Brabant heeft al veel ervaring met doelsturing, doelsturing draagt bij aan extra doelbereik en geeft agrariërs meer keuzevrijheid in de wijze waarop doelen bereikt worden. Op het boerenerf komen veel opgaven bij elkaar, doelsturing werken we daarom uit met verschillende beleidsprogramma's. Vanuit Landbouw en Voedsel dragen we bij met sectorkennis en verbinding met de praktijk. Doelsturing biedt agrariërs meer ruimte om hun vakmanschap in te zetten via een optimale mix van maatregelen, waaronder managementmaatregelen. Dit vergroot het handelingsperspectief van boeren en draagt bij aan het behalen van provinciale doelen op het gebied van duurzaamheid, natuur, water en bodem. Noord-Brabant heeft hierin een voortrekkersrol dankzij haar ervaring met doelsturing en gebiedsprocessen, en haar sterke traditie van samenwerking.
- De keuzes die het (demissionaire) kabinet gaat maken rondom stikstof zijn van groot belang voor het realiseren van onze Brabantse beleidsdoelen en het daarmee van het slot krijgen van Brabant. Tegelijk zijn die keuzes ook van groot belang voor het perspectief van agrarisch ondernemers, niet in het minst de blijvers.

- De beleidsvorming rondom mest krijgt steeds verder vorm om als Nederland te voldoen aan de Europese taakstellingen. De uitwerking van dat beleid heeft een sterke invloed op de uitvoering van onze agenda Mest en daarmee op de gehele agenda Landbouw en Voedsel.
- De maatschappelijke discussie en gerechtelijke uitspraken rondom de effecten van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen manifesteren zich prominent. Dit vertaalt zich in het Brabantse Actieplan Gewasbescherming.

Al met al is het een grote uitdaging om perspectief te creëren op zowel een duurzaam Brabant als een sterke en gewaardeerde landbouw- en voedselsector. In het volgende hoofdstuk geven we aan hoe we hieraan bijdragen.

2.3.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

Het behoud van onze biodiversiteit, een gezonde omgeving, gezond voedsel, een aantrekkelijk landschap en een goed bodem- en waterklimaat zijn belangrijke opgaves waar we ons als provincie hard voor maken. Een natuur- en landschapsinclusieve landbouw draagt bij aan deze opgaves, met name in de directie omgeving van kwetsbare gebieden. Elke stap naar een "groenere" bedrijfsvoering helpt bij het realiseren van onze doelstellingen.

Bioregio's

Een Biologische Regio, ook wel bio regio, is een gekozen gebied waar lokale overheden, scholen, zorginstellingen, horecaondernemers, natuurorganisaties en andere partijen afspraken maken om zo veel mogelijk lokale biologische producten in te kopen. Bio Regio's hebben een bewezen positieve maatschappelijke impact. Zowel op het gebied van stikstof, waterkwaliteit en biodiversiteit. Maar ook kan een Bio Regio zorgen voor meer verbinding tussen stad en platteland, er ontstaan kortere voedselketens en eerlijkere prijzen. Bioregio projecten kunnen ondersteunen in de verduurzaming van de voedselproductie en -consumptie. Door actief deel te nemen aan een Bioregio stimuleren we het bedrijfsleven om zich bij die verduurzaming aan te sluiten en zich zichtbaar te maken. Dit versterkt niet alleen de economische activiteiten en samenwerkingsverbanden op het terrein van duurzame landbouw en voeding binnen de eigen regio. Het biedt ook een kans voor gemeenten en regio's om zich als een koploper op het gebied van duurzaamheid neer te zetten. Rijk én provincie stimuleren de ontwikkeling van Bioregio's,

Extensivering

Het is noodzaak om de kwaliteit van water en natuur te verbeteren in Noord-Brabant. Dat vraagt onder andere om extensieve vormen van landbouw. In de meeste gevallen gaat het dan om het extensiveren van grondgebonden veehouderij door meer grond of soms minder dieren. Dit kan door de veebezetting stevig terug te brengen en het grondgebruik aan te passen naar gras of andere extensieve gewassen.

(Pacht)grond

Veel overheden zetten hun eigen grondportefeuille in voor verduurzaming van de landbouw.

Zowel in Brabant als landelijk zijn er netwerken Duurzame Gronduitgifte, waar we als provincie in participeren. Hierin wordt praktijkkennis en inspiratie uitgewisseld.

Daarnaast is extensivering belangrijk voor deze vormen van landbouw. Hiervoor hebben we als provincie, binnen de huidige staatssteun voorwaarden, twee instrumenten ontwikkeld: de grondregeling natuurinclusieve landbouw en de regeling grond voor extensivering. Alhoewel beide goed lopen, zijn ze niet voor de hele doelgroep interessant.

We participeren in een landelijk overleg om tot een staatssteunkader te komen waarbinnen we tot effectievere instrumenten kunnen komen.

Markt en beloning

Met natuur- en landschapsinclusieve landbouw en biologische landbouw is een goede boterham te verdienen. Studies laten wel zien dat het erg uitdagend is om op een bedrijfseconomisch verantwoorde manier de transitie hierheen door te maken. De invloed op de markt is voor de provincie beperkt. De invloed op het verdienmodel zit voor de provincie in een stapeling van grondbeschikbaarheid tegen acceptabele kosten (zie hierboven), vrijstellingen van investeringen vanuit wet- en regelgeving (zie handreiking natuurinclusieve melkveehouderij), (stapelen van) publieke beloningen voor maatschappelijke diensten en duurzame productie zoals het ANLB en de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en het meenemen van duurzaamheid als we zelf marktpartij zijn (zie convenant duurzame catering). Voor het meetbaar en beloonbaar maken van natuur- en landschapsinclusieve landbouw is tot slot de doorontwikkeling van KPI's en doelsturing en de definities van deze vormen van landbouw nodig. Voor biologische landbouw geldt dit niet, hiervoor is al een stevig in de markt gepositioneerd en geborgd systeem.

Kennis

Natuur- en landschapsinclusief boeren vraagt ander vakmanschap dan de gangbare praktijk van de afgelopen 50 tot 100 jaar. Teruggaan naar de landbouwtechnieken van voor deze periode doet tekort aan de enorme innovatie die sinds die tijd plaats heeft gevonden. Dit maakt het stimuleren van de ontwikkeling en verspreiding van kennis en ervaring in de landbouwsector een belangrijke opgave is voor overheden en andere partijen die deze transitie nastreven.

Gezamenlijke opdracht overheden

Tot slot, de verdere ontwikkeling van natuur- en landschapsinclusieve landbouw wordt door vrijwel alle overheden en overheidslagen gestimuleerd, omdat het in bepaalde gebieden een integraal antwoord is op de maatschappelijke problemen die er spelen. Vervolgens is het een uitdaging om vanuit ieders rol en bevoegdheid datgene te doen wat maakt dat deze doorontwikkeling mogelijk en door de markt gedragen wordt.

2.3.2 Meest duurzame en circulaire landbouw

Ontwikkelingen emissiereductie veehouderij

De provincie Noord-Brabant voert op 33 locaties continue metingen uit bij vijf diercategorieën: (melk)rundvee, varkens, pluimvee, vleeskalveren en melkgeiten. Deze monitoring biedt veehouders handelingsperspectief om naast technische maatregelen ook voer- en managementmaatregelen te evalueren.

Brabant zoekt actief samenwerking met andere provincies, het Rijk, sectoren en kennisinstellingen via de Praktijkaanpak en het Regieorgaan om kennis en budget te bundelen. Het Rijk zet daarnaast stevig in op emissiereductie via de Aanpak Piekbelasting.

In Brabantse bieden we ondernemers intensieve begeleiding, waarbij gebruik wordt gemaakt van bestaande expertise van zaakbegeleiders en lokale overheidsorganisaties.

Ontwikkelingen gezonde leefomgeving

Gezondheid van mens en dier zijn onlosmakelijk verbonden. Brabant werkt via het Brabants Kennisnetwerk Zoönosen, het kennisplatform veehouderij en humane gezondheid, en specifiek beleid voor de geitensector aan een gezondere leefomgeving. Ook projecten binnen het Schone Lucht Akkoord, zoals het project goed benutten biologische combiluchtwasser in de varkenshouderij, dragen hieraan bij.

De Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) 3.0 legt meer nadruk op geurimpact en maatschappelijke betrokkenheid.

Boeren kunnen extra punten verdienen door geurreductie en contact met de omgeving. Nieuw is het criterium bodem, water en biodiversiteit. Goed scorende bedrijven kunnen ontheffing krijgen, wat aansluit bij de visie dat marktwerking de BZV uiteindelijk overbodig maakt. De aanpassing van geurregels onder de Omgevingswet, zoals aangekondigd door het ministerie van IenW, richt zich op het voorkomen van nieuwe geurbelastende situaties en het verminderen van bestaande overlast. Noord-Brabant is actief betrokken bij het participatieproces. Brabant heeft veel veehouderij, wat leidt tot uitstoot van fijnstof, geur en ammoniak. Via het [KRD Noord-Brabant](#) en de website [Brabant InZicht](#) wordt inzicht gegeven in uitstoot en luchtkwaliteit. In 2030 moet Nederland voldoen aan strengere Europese luchtkwaliteitsnormen (NO₂: 20 µg/m³, PM10: 20 µg/m³, PM2.5: 10 µg/m³). Prognoses van het RIVM tonen aan dat het aantal overschrijdingen door veehouderijen in Brabant zal toenemen ten opzichte van 2023. Deze prognoses zijn indicatief, maar onderstrepen de urgentie van het doorzetten van emissie reducerende maatregelen.

Ontwikkelingen mest, mestverwaarding en bemesting

Op 26 februari 2025 organiseerde de provincie samen met het Platform Groen Gas en het ministerie van Klimaat en Groene Groei een succesvolle Roadshow Groen Gas. Hier spraken 150 vertegenwoordigers over kansen en knelpunten van groen gas.

De voortgang van het Actieplan Mest is gepubliceerd op 25 juni 2025. Brabant levert via het IPO een actieve bijdrage aan het mestbeleid zoals verwoord in het concept 8e Nitraat Actie Plan van de minister.

Hoewel het 'Startpakket Nederland van het Slot' weinig ruimte biedt voor nieuwe mestbewerkingsinstallaties, ziet de Mestverkenner kansen voor uitbreiding van capaciteit en versnelling van vergunningverlening, mits samenwerking tussen Rijk, decentrale overheden en sector goed verloopt.

Minister Wiersma heeft besloten aan te sluiten bij het Expertisecentrum Groen Gas dat door RVO wordt ontwikkeld in opdracht van minister Hermans.

Voorkomen van voedselverspilling, stimuleren reststroomverwaarding

In 2024 is in Nederland een reductie van voedselverspilling van bijna 20% gerealiseerd ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit sluit aan bij het doel van de Stichting Samen tegen Voedselverspilling om in 2030 50% minder verspilling te realiseren ten opzichte van 2015. Noord-Brabant is medegrondlegger van deze stichting en ondersteunt dit streven actief.

De daling is vooral zichtbaar bij consumenten en supermarkten. In vijf ketens, waaronder brood, food2food en circulaire dierlijke eiwitten, zijn succesvolle businesscases ontwikkeld. De Verspillingsvrije Week telt inmiddels meer dan 185 partners en jongeren worden bereikt via lespakketten en challenges.

Tijdens de internationale conferentie 'Towards halving food waste in Europe' in Veghel (juni 2024) presenteerde Noordoost-Brabant zich als koploper. Hier werd ook de Coalitie Houdbaarheid gelanceerd, gericht op duidelijkere houdbaarheidsiconen op verpakkingen.

De focus verschuift nu naar complexere sectoren zoals horeca en voedingsindustrie. Ook in de primaire sector (land- en tuinbouw) is voedselverspilling een belangrijk aandachtspunt. Samen met partners wordt onderzocht hoe verspilling van gewassen zoals groente, fruit, zuivel en aardappelen kan worden verminderd.

Ondersteunen van netwerkorganisaties in de eiwittransitie

In oktober 2023 is het Plantbased Netwerk opgericht in West-Brabant. Dit netwerk verbindt plantaardig georiënteerde bedrijven, kennisinstellingen en overheden om innovatie in plantaardige eiwitten te stimuleren. De provincie ondersteunt dit netwerk actief.

Binnen het netwerk worden technologieën zoals milde verwerking, extraheren en fermentatie toegepast. Bedrijven als Revvyve, Biosienz en Cosun ontwikkelen nieuwe eiwitten uit reststromen zoals veldbonen, aardappelschillen en bierbostel. Fieldlabs zoals Delta Agrifood Business (DAB) en onderwijsinstellingen (Avans, HAS, MBO's) zijn betrokken bij stages, onderzoek en opleiding. Vanuit de Bean Deal en Plant Protein Forward (PPF) ontstaan keteninitiatieven en kennisdeling. Bijeenkomsten bij agrariërs verbinden verschillende werelden en versterken de keten van boer tot bord.

Bevorderen van gebruik van alternatieve eiwitbronnen

Het stimuleren van alternatieve eiwitbronnen zoals plantaardige eiwitten, insecten, algen en schimmels vraagt om een integrale aanpak door de hele keten. Brabant zet in op bewustwording, korte ketens en lokale productie.

Via PPF worden boeren gestimuleerd om veldbonen, soja en lupine te telen en lokaal te verwerken. Voor insectenteelt ondersteunt de provincie het Network for Insect Knowledge (NIK), dat kennis deelt en kansen biedt voor nieuwe verdienmodellen voor stoppende boeren.

Als partner van The Protein Community (TPC) organiseert Brabant versnellingsbijeenkomsten over innovatieve technologieën en AI in eiwitproductie. Voor veldbonen is onderzocht welke productontwikkeling het meest kansrijk is. De grootste behoefte ligt bij het inrichten van de supply chain en het realiseren van meerjarige afzetcontracten.

Stimuleren van Europese eiwitten in veevoer en circulair veevoer

Een circulaire dierlijke eiwitketen is wenselijk vanwege de lagere CO₂-voetafdruk, behoud van biodiversiteit, verminderde afhankelijkheid van wereldwijde grondstoffen en een veerkrachtiger voedselsysteem. Veevoer op basis van voedselresten draagt hier direct aan bij.

Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw

Sinds 2019 loopt een regiopilot met de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) in de Zuidwestelijke Delta. Noord-Brabant werkt hierin samen met Zuid-Holland, Zeeland, waterschappen, keten- en kennispartijen.

De pilot wordt nu uitgebreid op basis van de landelijke systematiek naar de hele provincie, inclusief Midden-Brabant en het Zuidoostelijk Zandgebied. Dit sluit aan bij de landelijke systematiek en draagt bij aan het versterken van biodiversiteit in de akkerbouw.

Ontwikkelingen gewasbescherming

De provincie Noord-Brabant werkt aan een gezonde leefomgeving waarin natuur, waterkwaliteit, klimaat en volksgezondheid centraal staan. Vragen over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen nemen in al deze domeinen sterk toe. Zorgen over negatieve effecten op natuurgebieden nemen toe, mede versterkt door een uitspraak van de Raad van State over lelieteelt nabij Natura 2000-gebieden.

Ook de doelen van de Kaderrichtlijn Water worden vaak niet gehaald; gewasbeschermingsmiddelen worden te vaak aangetroffen in grond- en oppervlaktewater, en zelfs in drinkwater. Daarnaast groeit de maatschappelijke onrust over gezondheidsrisico's voor omwonenden, met name rondom intensieve bollenteelt.

Tegelijkertijd staan agrarische ondernemers voor grote uitdagingen: het middelenpakket krimpt sneller dan er duurzame alternatieven beschikbaar komen, terwijl klimaatverandering en biodiversiteitsverlies de ziektedruk verhogen. Deze combinatie van ecologische, gezondheidkundige en economische knelpunten vraagt om een gerichte, gebiedsgerichte en uitvoerbare aanpak. Daarom hebben Provinciale Staten verzocht om te komen tot het opstellen van een Actieplan Gewasbescherming, waarin samen met gemeenten, waterschappen, agrariërs en andere partijen toewerkt wordt naar een duurzamer en gezonder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

2.3.3 Economische toonaangevende landbouw

Begin 2025 heeft de Europese Commissie haar nieuwe werkplan gepresenteerd, met daarin voor Noord-Brabant belangrijke aanknopingspunten. De EC legt de focus op concurrentievermogen, dit werkt ook door in voedselproductie, waarbij voedselzekerheid hoger op de EU-agenda is komen te staan. Daarnaast is het doel om klimaatneutraal te zijn in 2050 ook nog steeds een streven. Met onze Brabantse gebiedsgerichte aanpak en de aanstaande Brabantse voedselstrategie maken we deze combinatie tot realiteit, waarbij we kijken naar nieuwe vormen van voedselproductie, naar duurzame alternatieven voor gewasbeschermingsmiddelen en zetten we ons in samen met partners om te zorgen voor schoon en voldoende (drink)water met een vitale bodem. Dit sluit aan bij het aankomende EU-voorstel om biologische gewasbeschermingsmiddelen sneller/beter beschikbaar te krijgen op de Europese markt en het verwachte voorstel om RENURE toe te laten als vervanging van kunstmest. Dat er naast waterkwaliteit strategischer gekeken gaat worden naar waterkwantiteit in de vorm van een Europese strategie op waterweerbaarheid sluit ook goed aan op onze Brabantse prioriteiten.

Verduurzaming glastuinbouw in Brabant

Het project GGA Energie Glastuinbouw heeft de samenwerking tussen de Provincie Noord-Brabant, Glastuinbouw Nederland, ZLTO en GreenTechPort Brabant versterkt. Binnen dit project zijn relevante partijen in de energietransitie geïnformeerd over de kansen die glastuinders bieden voor verduurzaming, zoals:

- de ontwikkeling van warmtenetten,
- inzet van geothermie,
- het verzachten van netcongestie.

In gebieden met concrete initiatieven voor warmtenetten is de glastuinbouwsector actief betrokken, vaak als aanjager van de ontwikkeling. Fase 2 van het project richt zich op het structureel verankeren van glastuinbouw in gebiedsprocessen, waarbij per regio keuzes worden gemaakt over toekomstige energie-infrastructuur en de rol van glastuinders daarin.

Groen gas

De provincie Noord-Brabant heeft de afgelopen periode actief gewerkt aan het versterken van het netwerk rondom groen gas. Er zijn gesprekken gevoerd met bedrijven en overheidsorganisaties om kansen en knelpunten voor groen gasprojecten in kaart te brengen. Daarnaast is er afstemming geweest met andere provincies en het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) over beleid en projecten binnen het programma milieu en energie.

Wij hebben groen gas gepositioneerd binnen het Brabantse Energieperspectief, in samenwerking met het provinciale energieprogramma. Een belangrijk moment was de organisatie van de Groen Gas Road Show op het provinciehuis, in nauwe samenwerking met het ministerie van KGG en het Platform Groen Gas. Deze bijeenkomst bracht publieke en private partijen samen en leverde waardevolle inzichten op.

Op basis van deze inzichten wordt momenteel gewerkt aan een voorstel voor provinciaal groen gas beleid, als onderdeel van het programma milieu en energie.

Internationaal samenwerken en branding

1. Interregionale samenwerking

In 2025 is een samenwerkingsovereenkomst (SOK) ondertekend tussen het ministerie van LVVN, de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen en de provincies Noord-Brabant, Limburg, Overijssel en Gelderland. Doel is structurele samenwerking op thema's als emissiereductie, dierenwelzijn en groen gas uit dierlijke mest. Brabant verkent daarnaast, samen met de Landbouwrada in Brussel, een soortgelijke samenwerking met Vlaanderen.

De provincie is sinds 2023 lid van het Europese netwerk ERIAFF (European Regions for Innovation in Agriculture, Forestry and Food). Het jaarcongres van ERIAFF komt in 2026 naar Nederland; Brabant is betrokken bij de voorbereidingen.

2. Samenwerking met het LVVN-netwerk en RVO

In 2025 heeft het internationale LVVN-netwerk (landbouwrada en attachés uit 70 landen) Brabant bezocht. Tijdens dit bezoek is het provinciale programma Landbouw & Voedsel gepresenteerd, met nadruk op doelsturing en internationale samenwerking.

3. Samenwerking met het Huis van de Nederlandse Provincies (HNP)

Er is gestart met het opstellen van een prioritaire lobbyagenda. De voorlopige thema's zijn: het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), voedselzekerheid, doelsturing, Renure, gewasbescherming en generatievernieuwing (jonge boeren). Doel is om als provincie effectief te kunnen lobbyen in Brussel.

4. Branding

Brabant heeft deelgenomen aan de Grüne Woche in Berlijn, wat gelegenheid bood tot lobbyen met Kamerleden en stakeholders. Daarnaast zijn drie succesvolle videoproducties gemaakt binnen het programma L&V, gericht op innovatieve ondernemers die reststromen verwaarden. De campagne kreeg veel respons en bereikte de juiste doelgroepen, wat de effectiviteit van gerichte content onderstreept.

2.3.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw

Het debat over de toekomst van de landbouw is stevig gepolariseerd en gejuridificeerd. Dit doet een aanslag op ons vermogen om goed met de sector samen aan de toekomst te werken. Als provincie investeren we er in om, ongeacht de omstandigheden, goed met elkaar in contact te blijven. Daarnaast investeren we stevig in hulp bij het zetten van stappen naar de toekomst. Daarmee worden knelpunten en polarisatie niet opgelost, maar wordt er wel ingezet op wat wél kan.

Afgelopen jaar hebben we, met de ambitie de dienstverlening te optimaliseren, vier instrumenten voor coaching aan de keukentafel (ondersteuningsnetwerk, VAB impuls, Aanpak Piekbelasting en de coaches NiL) samengevoegd in één team. De producten van deze teams en de loketten blijven in stand, maar de schotten die aan de achterkant de mensen scheidden, verdwijnen. Achter de loketten wordt op basis van een goede intake bepaald welke coach of coaches vanuit welke instrumenten nodig zijn om voor de aanvrager het verschil te maken. Het team van coaches bestaat uit een aantal medewerkers van de provincie en een aantal externen.

Waar de coaches elkaar in het verleden niet vanzelf tegen kwamen en uitwisseling min of meer van het individu afhankelijk was, opereren ze nu vanuit één team. Dit maakt dat ze elkaar kunnen helpen met hun kennis en netwerk, dat ze allemaal investeren in hun eigen kennis en competenties door intervisie, dat ze als groep geïnformeerd worden over relevante ontwikkelingen, beleid en subsidies. Contacten met overheden en gebiedspartijen zijn, als ze nodig zijn, sneller en beter

binnen bereik. Het doel is daarmee dat de aanvrager in één keer geholpen is met de beste coach, die beschikt over de kennis en het netwerk van het hele team en de vaardigheden heeft om dit effectief in te zetten. Dit alles wordt aangestuurd door één projectleider en ondersteund door één back office.

3 Rode draad in onze aanpak

De titel van ons Beleidskader Landbouw en Voedsel zegt het al: "Brabant voorop in vernieuwend boeren". Dat is de essentie in onze aanpak: de kracht die er is in het Brabantse landbouw- en voedselsysteem benutten om ervoor te zorgen dat dit systeem volhoudbaar wordt en blijft.

De kracht zit in een sterke, ondernemende en innovatieve sector. Maar die kracht heeft ook een keerzijde die zich vertaalt in een aantal grote maatschappelijke opgaven waar het gaat om de kwaliteit van bodem- water en lucht en de impact van het landbouw- en voedselsysteem op de gezondheid van de Brabanders en de Brabantse biodiversiteit.

Meer concreet werken voor wat betreft de primaire sector langs twee hoofdlijnen:

- Doorontwikkelen naar hoogproductieve duurzame landbouw in het overgrote deel van Brabant. Deze bedrijven maken op een intensievere manier gebruik van de bodem en van grond- en hulpstoffen. Gemiddeld genomen ligt de productie ook op een hoog niveau. Deze bedrijven kiezen vaker dan de extensieve bedrijven voor technologische oplossingen en kiezen ook vaker voor 'gesloten' bedrijfssystemen. Voor deze bedrijven geldt dat de emissies van ammoniak, nitraat, fosfaat, geur, fijn stof, broeikasgassen en (resten van) gewasbeschermingsmiddelen vergaand teruggedrongen moeten worden om beleidsdoelen voor met name natuur, water en gezondheid te kunnen bereiken. Bijvoorbeeld door toepassing van innovatieve technieken. Ook is het noodzakelijk de basiskwaliteit van natuur en landschap (groenblauwe dooradering, leefgemeenschappen van akkergebieden) te realiseren. Dit als onderdeel van het agroproductiesysteem om gezondheidsrisico's te verkleinen en om bij te dragen aan het robuuste water- en bodemsysteem zoals eerder genoemd. Een goede publieke (catalogus Groenblauwe Diensten) of private beloning is belangrijk voor het vermogen van deze ondernemers om langjarig bij te dragen aan deze doelen.
- Het ontwikkelen en versterken van natuurinclusieve en extensieve bedrijven, met name in die delen van Brabant waar er grote opgaven zijn om de kwaliteit van bodem, water, lucht op orde te krijgen en waar er grote opgaven liggen vanuit biodiversiteitsherstel en de gezondheid van de Brabanders. Deze bedrijven gebruiken minder grond- en hulpstoffen en er wordt minder op chemisch/technologische en meer op agro-ecologische processen vertrouwd. De opbrengsten liggen fysiek vaak op een lager niveau, de bedrijfsopbrengsten hoeven dankzij de lagere kosten of hogere opbrengstprijzen (biologische landbouw) niet lager te zijn. Ook voor deze ondernemers is een goede publieke (catalogus Groenblauwe Diensten) of private beloning belangrijk voor het vermogen om langjarig bij te dragen aan maatschappelijke opgaven.

In ons beleidskader werken we langs vier lijnen die we hierna verder toelichten en uitwerken. In ieder uitvoeringslijn is er aandacht voor beide bovengenoemde hoofdrichtingen, wel verschilt de mate waarin. Hoogproductieve landbouw heeft de sterkste relatie met de lijnen meest duurzaam

en economisch toonaangevend, waar de natuur inclusieve en extensieve landbouw meer raakvlakken heeft met de lijnen natuur- en landschapsinclusief en gemeenschapsinclusief.

3.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

Natuur- en landschapsinclusieve bedrijven ondersteunen we daar waar dat past bij onze rol als provincie. Dat betekent ten eerste dat we investeren in het beperken van de kosten en het mogelijk maken van de transitie, door te werken aan grondbeschikbaarheid, extensivering en vrijstellingen. Daarnaast werken we aan het verhogen van de beloning door in te zetten op (stapeling van) subsidies en beloning voor maatschappelijke diensten en duurzame prestaties en het vergroten van de markt, te beginnen met onszelf. Tot slot werken we aan innovatie, kennisontwikkeling en kennisverspreiding, door inzet van o.a. coaching en het faciliteren van onderwijs en leergemeenschappen.

3.2 Meest duurzame en circulaire landbouw

Door de jaren heen heeft de land- en tuinbouw zich al volop ontwikkeld en stappen gezet richting een duurzame en circulaire sector. Maar we zijn er nog niet. Er blijven opgaves waar we aan moeten werken. Om de land- en tuinbouw werkbare regelgeving te geven die helpt bij investeringen, het bedrijf verder te ontwikkelen en om blijvend goed evenwicht tussen functies in het buitengebied te bereiken, is actuele en passende regelgeving nodig. Ook kan het zijn dat regelgeving aangepast moet worden naar de laatste actualiteit of omdat er nieuwe (onvoorziene) zaken spelen. Daarom verzorgen we de (juridische) ondersteuning en actualisatie van de beleidsregel Omgevingsrecht en de actualisatie en wijzigingsprocedures van de Omgevingsverordening die de opgaven van landbouw en voedsel raken.

We blijven inzetten op de vermindering van emissies vanuit de landbouw, met name op het gebied van ammoniak, geur en fijnstof. We werken aan een gezonde leefomgeving door in te zetten op samenwerking met onze partners in het Brabants Kennisnetwerk Zoonose en het ontwikkelen van beleid op het gebied van Endotoxinen en de geitenhouderij.

3.3 Economische toonaangevende landbouw

Brabant wil een groene proeftuin zijn voor duurzame, innovatieve oplossingen. Onze rol als provincie hierin is vooral: verbinden en aanjagen. Wij kunnen initiatieven en partijen aan elkaar verbinden, connecties maken en bijdragen aan innovaties waarvan wij verwachten dat ze succesvol kunnen worden. Dat doen we al dan niet samen met de BOM (Brabantse Ontwikkeling Maatschappij) en andere regionale ontwikkelingsmaatschappijen zoals AgriFood Capital, REWIN en Brainport Development. Dit doen we zowel op het land en in de stal als in fabrieken en verderop in de keten. Daarbij is speciale aandacht voor de productie en verwerking van plantaardige producten en eiwitten. Centraal in dit thema staat meervoudige verwaardiging: het zo hoogwaardig, efficiënt en optimaal inzetten van plantaardig materiaal, met zo min mogelijk energieverlies of afval.

3.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw

Het succes van de transitie van het landelijk gebied en de ontwikkelingen in de landbouw zijn afhankelijk van de medewerking van boeren, burgers en overheden. De polarisatie is groot, wat dit zeer uitdagend maakt. In het onderdeel gemeenschapsinclusief richten we ons daarop en op de manier om de landbouw van de toekomst samen met onze partners vorm te geven en te

realiseren. Hierbij ondersteunen wij agrariërs, o.a. via het Actieplan Jonge Boeren, via kennisdeling en ontwikkeling van vaardigheden over het toekomstige landbouw- en voedselsysteem (o.a. via het agrarisch onderwijs), het stimuleren van korte ketens tussen boer en consument, en sociale innovaties. Daarnaast ondersteunen wij agrarische ondernemers bij het zetten van stappen naar de toekomst via het ondersteuningsnetwerk.

4 Uitvoering in beeld

De realisatie van onze beleidsdoelen is onmogelijk zonder een goede samenwerking met een groot aantal organisaties, partijen en overheden. Vanuit onze provinciale bevoegdheden, met name die ten aanzien van het omgevingsbeleid en natuur, kunnen wij op een aantal vlakken sturend optreden. De effectiviteit hiervan is echter in grote mate afhankelijk van de mate waarin anderen hun doen en laten richten op een duurzaam Brabants Landbouw en Voedselsysteem. Samenwerking is daarom de sleutel. We werken samen met onze medeoverheden (gemeenten, waterschappen, provincies, rijk), met organisaties en bedrijven in de landbouw en voedselketen, met onderzoeks-, kennis- en onderwijsinstellingen, met natuur- en milieuorganisaties en met de Brabantse burgers. Binnen de provinciale organisatie werken we samen met een groot aantal programma's.

In de hiernavolgende paragrafen geven we per uitvoeringslijn hiervan een beeld.

4.1 Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

Indicatoren	Voortgang
Toename aantal natuurinclusieve boeren Areaal biologische landbouw in % van totaal Bijdrage Brabantse Landbouw aan doelen van bodem en waterkwaliteit	

- We zien sinds vaststelling van de uitvoeringsagenda in 2023 een toename van het aantal natuurinclusieve boeren met 50%.
- De laatste meting op provinciaal niveau laat een lichte stijging van het biologische areaal zien. Echter zal de stijging groter moeten worden om de streefwaarde van 2030 te kunnen halen. Het CBS is gestopt met het bijhouden van het areaal biologische landbouw per provincie, CBS levert alleen data op nationaal niveau. We gaan bekijken of die informatie op een andere manier beschikbaar is.
- Natuurinclusieve en biologische bedrijven dragen door een duurzame en veelal extensievere bedrijfsvoering bij aan doelen t.a.v. bodem en waterkwaliteit.

In 2027 is de regeling pachtgronden aangepast en zijn boeren ondersteund bij omschakeling

Prestatie	Voortgang
Aanpassen verpachtingsvoorwaarden provinciale gronden t.a.v. het beëindigen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest	

Recent in GS een stappenplan duurzame pacht vastgesteld. Met dit stappenplan wordt stapsgewijs toegewerkt naar het bereiken van dit doel. Als provincie dragen we al jaren bij aan de doorontwikkeling van duurzame pacht, hiermee zetten we een nieuwe stap in het duurzaam gebruik van onze gronden en het vergroten/goedkoper maken van de grondbeschikbaarheid voor duurzame boeren.

Prestatie	Voortgang
Ondersteunen van boeren bij omschakelen naar biologisch	

Omschakelen naar biologische landbouw vraagt een radicaal andere bedrijfsvoering. Om boeren te helpen bij het maken van de keuze om al dan niet deze stap te zetten, is hulp beschikbaar. Daarnaast investeren we in kennisuitwisseling tussen omschakelende boeren.

Prestatie	Voortgang
Bevorderen van het aantal deelnemers aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij	

Bij de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM, onderdeel van het programma Brabants Bodem) is het aantal deelnemers met de vierde en laatste openstelling in 2024 gegroeid naar 500. Dit is - ondanks een forse inzet op de werving van nieuwe deelnemers - minder dan het beoogde aantal van 650. Met 500 deelnemers is de BBM nog steeds het grootste project met doelsturing in Nederland. In Noord-Brabant is nu een derde van het aantal gespecialiseerde melkveebedrijven deelnemer aan de BBM. Deelnemers van de eerste en tweede openstelling kunnen hun deelname verlengen van drie naar vijf jaar. De komende jaren kunnen ook deelnemers van de derde en vierde openstelling verlengen. Het huidige project loopt eind 2028 af. De verwachting is dat in tussentijd een landelijke systematiek operationeel wordt. Er is een landelijke KPI-kernset in ontwikkeling. Het ministerie van LNVN heeft de regie en hierbij wordt met veel partijen samengewerkt. In 2025 is de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij regeling geactualiseerd, mede naar aanleiding van de mid-term review.

In 2027 zijn de netwerken in de keten versterkt

Prestatie	Voortgang
Onderzoeken hoe innovatie en samenwerking in de keten vergroot kunnen worden	

Wij zijn betrokken bij opzetten, ontwerpen en/of realiseren van verschillende thematische experimenteellocaties indien ze goed aansluiten op onze uitvoeringsagenda. Het ministerie van LNVN heeft recent een subsidieaanvraag van 5 miljoen euro goedgekeurd van de experimenteellocatie Boerderij van de toekomst Zuidoostelijke zandgronden.

We zijn ook betrokken bij experimenteellocaties zoals, Boerderij van de Toekomst Zuidwestelijke delta, Agroforestry Blueprint te Zeeland, Nieuw voedselsysteem De Plaatsen Boxtel en gebiedscoöperatie Agrarisch Collectief Oss.

In 2027 hebben we activiteiten ondernomen om de vraag naar biologisch voedsel te laten toenemen

Prestatie	Voortgang
Afspraken maken over meer biologisch eten in de bedrijfscatering	

De provincie Noord-Brabant stimuleert biologische en lokale catering, om te beginnen in het eigen restaurant. Daarnaast investeerden we in een netwerk van organisaties die hierin dezelfde stappen willen zetten en van elkaar kunnen leren.

Prestatie	Voortgang
Stimuleren van activiteiten in regionale netwerken om de biologische afzet te vergroten	

Het ministerie van LNV is voornemens begin volgend jaar een subsidieregeling te openen voor Bio regio's. Het gaat daarbij om projecten voor de stimulering van de afzet van biologische producten en omschakeling naar biologische landbouw. Hiervoor wordt een praktisch onderzoek gedaan naar projecten waar draagvlak voor is bij Brabantse gemeenten en het bedrijfsleven. Hiermee zijn nog geen bio regio's ontwikkeld, we verwachten een Rijksregeling voor de volgende stap in 2026. Het doel is om in 2026 vijf uitgewerkte Bio regio projectplannen te kunnen indienen voor financiering door de landelijke overheid. Daarmee kunnen we een vliegende start maken om agrarisch ondernemers in Brabant perspectief te bieden voor de omschakeling naar biologische landbouw. Zo werken we samen aan ons provinciale doel van 15% biologisch landbouwareaal in 2030.

In 2027 zijn er 350 natuurinclusieve boeren meer dan 2022

Prestatie	Voortgang
Ondersteunen van agrariërs die Natuurinclusief willen (gaan) ondernemen met coaching en via de regeling "Grondfonds Natuurinclusieve Landbouw"	

Ondersteuning door coaching wordt als zeer waardevol ervaren door ondernemers die stappen willen zetten in de natuurinclusieve landbouw. We blijven daarom inzetten op coaches die gespecialiseerd zijn in natuurinclusieve landbouw. Dat zijn coaches met kennis over natuurinclusieve maatregelen, regelingen van de overheid en bedrijfseconomische aspecten. We zorgen ervoor dat vanuit onze verschillende coaches, meer en beter wordt samengewerkt. Wel hebben we de rol van de coach n.a.v. evaluaties verbreed, niet alleen gericht op een businessplan. De coach is voor meer delen van het transitie traject van hulp en beschikbaar. Ondernemers weten de grondregeling natuurinclusieve landbouw steeds meer te vinden. We blijven via deze grondregeling ondernemers helpen aan gronden, waarmee zij stappen kunnen zetten in hun natuurinclusieve bedrijfsvoering. We optimaliseren de grondregeling waar nodig, om zo nog beter af te stemmen op wat agrarische ondernemers helpt in hun natuurinclusieve bedrijfsvoering en een provinciale grondstrategie voor extensivering.

Prestatie	Voortgang
Opzetten van een leergemeenschap voor verduurzaming en NIL	

Met de rijksbijdrage aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) is subsidie verleend aan een Leergemeenschap (kennisprogramma) dat melkveehouders helpt om hun bedrijfsvoering te verduurzamen en de score op de 13 Kritische Prestatie Indicatoren te verbeteren. Met bijeenkomsten en studiegroepen wordt kennis gedeeld. Daarnaast hebben we twee coaches die agrariërs ondersteunen bij het omschakelen naar natuurinclusieve landbouw. Daarbij ondersteunen zowel veehouders als ook bedrijven met plantaardige teelten.

Prestatie	Voortgang
Evalueren van de regeling NIL en mogelijk bijstellen	

In 2024 is het beleid voor Natuurinclusieve landbouw geëvalueerd en het beleid is bijgesteld. De hoofdlijnen van de wijzigingen staan beschreven in de [Statenmededeling Uitvoering Natuurinclusieve Landbouw](#). De beleidsregel Grond voor Natuurinclusieve Landbouw is gewijzigd. De regeling loopt na een voorzichtige start goed, het budget van 30 miljoen euro is bijna uitgeput en we willen dit op te hogen. Recent bent u geïnformeerd via een memo gedeputeerde over een verkenning naar de uitwerking van de definitie van natuurinclusieve landbouw. We gaan na of en hoe we dit kunnen implementeren in ons beleid.

Prestatie	Voortgang
Opzetten kennisnetwerk voor akkerbouwers	

In de verdere uitwerking van de Biodiversiteits Monitor Akkerbouw werken we o.a. aan kennisuitwisseling tussen akkerbouwers. Daarnaast zijn onze coaches nu ook voor akkerbouwers beschikbaar.

Diverse acties om in overgangsgebieden landbouw om te zetten naar extensieve landbouw

Prestatie	Voortgang
Inzetten van de beleidsregel voor graasdierhouderij	

Extensiveren kan in de vorm van duurzaam grondgebruik en vergt sterke bedrijven die deze gronden gebruiken. Daarom kunnen agrarisch ondernemers in en rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurplekels en in de beekdalen gronden aanmelden voor de [regeling grond voor graasdierhouderij](#). Hierbij verkopen grondeigenaren hun grond aan de provincie verkopen en pachten het tegen een aantrekkelijke prijs terug. Ook is het mogelijk dat de pachter een ander persoon is dan de grondverkoper en zo zijn/ haar bedrijf kan extensiveren. Recent is deze regeling verbreed, zodat niet alleen graasdierhouderijen hier gebruik van kunnen maken (grasland of kruidenrijk grasland) maar ook biologische bedrijven in algemene zin. De regeling biedt hiermee nog meer ([jonge](#)) ondernemers de gelegenheid om op een bedrijfseconomisch verantwoorde manier te extensiveren. Inmiddels zijn er 5 deelnemers, met 23 ha in de regeling.

Prestatie	Voortgang
Onderzoek naar de inzet van nieuwe verkaveling	

Dit wordt uitgewerkt als onderdeel van de Aanpak Landelijk Gebied en de daarbij behorende gebiedsprocessen. Onder andere in de Pilot Peelvenen worden momenteel de eerste onderzoeken gedaan.

Prestatie	Voortgang
Verbieden van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest voor provinciale gronden in de overgangsgebieden rondom natuur	

Het traject hier naartoe is vastgelegd in het stappenplan duurzame pacht. De eerste stap richt zich op een beperkte aanpak met als doel de beoogde werkwijze goed te verankeren in de pachtregelgeving. Vervolgens is het de ambitie deze prestatie in 2027 volledig te halen.

4.2 Meest duurzame en circulaire landbouw

Indicatoren	Voortgang
Geuremissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	
Ammoniakemissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	
Totale fijnstofemissie uit stallen	

Er is een significante daling in alle drie de streefwaarden. Ondanks dat vergunningverlening tegen veel belemmeringen aanloopt worden diverse initiatieven ondersteund die reeds vergund zijn maar nog niet gerealiseerd of passen binnen de bestaande vergunde randvoorwaarden.

Bestaande regelingen zijn voortgezet en zijn waar nodig geactualiseerd

Prestatie	Voortgang
De Omgevingsverordening wordt periodiek (wanneer nodig) geactualiseerd	

De Brabantse zorgvuldigheidsscore 3.0 is vastgesteld en in werking. Verdere actualisering is in voorbereiding en zal aan Provinciale staten worden voorgelegd ter besluitvorming eind 2025.

Prestatie	Voortgang
Actualiseren van het Actieplan Mest	

Statenmededeling voortgang actieplan mest is in juli door GS vastgesteld. Herziene planning is dat actieplan Mest eind '25 gereed is mits Rijk invulling geeft aan aantal randvoorwaarden. Het 3^e symposium 'Mest, het bruine goud' is georganiseerd. Dit was een netwerk- en kennisevenement op 24 juni 2025 met 300 bezoekers en 25 sprekers in congrescentrum 1931 in Den Bosch.

Prestatie	Voortgang
Actualiseren regelgeving aangaande duurzame land- en tuinbouw en gezondheid BZV 3.0	

De Brabantse zorgvuldigheidsscore veehouderij versie 3.0 is gereed. We zijn vergevorderd met de nieuwe versie van de notitie handelingsperspectieven veehouderij en gezondheid en we spelen

in op de ontwikkelingen rond het geitenmoratorium en de veehouderij en gezondheid omwonenden onderzoeken (VGO3).

Prestatie	Voortgang
Voortzetten van de Stalderingsregeling	

We gaan de regeling evalueren in 2025.

Diverse acties om duurzame en circulaire landbouw actief te ondersteunen

Prestatie	Voortgang
Inrichten van het loket voor de Glas-voor-glasregeling	

Sinds juni 2024 is het loket ingericht en kunnen glas voor glas bewijzen worden aangevraagd. Voor de uitbreiding van solitaire glastuinbouwbedrijven boven de 3 ha netto glas, dan wel de uitbreiding van teeltondersteunende kassen boven de 500 m² en tot maximaal 1,5 ha glas, is een bewijs vereist van Gedeputeerde Staten dat er elders glasareaal met een vergelijkbare oppervlakte feitelijk en juridisch is gesaneerd. De specifieke voorwaarden van de regeling zijn opgenomen in paragraaf 7.5 van de Beleidsregel omgevingsrecht.

Prestatie	Voortgang
Bijdragen aan diverse projecten op het vlak van doelvoorschriften	

We hebben samen met het programma Water en Bodem de Statenmededeling [overzicht pilots en fieldlabs doelsturing](#) opgesteld.

10 van de 20 beoogde fasttrack projecten van de landelijke praktijkaanpak emissiearme veehouderij zijn opgestart. 4 van deze 10 projecten vinden plaats in Noord-Brabant. Met de pilot bedrijfs rotatie residu heeft De AgroProeftuin Noordoost-Brabant een (concept)systematiek ontwikkeld voor doelsturing op nitraatdoelen voor grond- en oppervlaktewater. Deze systematiek is in de praktijk ontwikkeld met draagvlak bij ondernemers en in gesprek met verschillende overheden. Provincie Noord-Brabant heeft zich samen met waterschap Aa en Maas - op voorwaarde van 50% cofinanciering vanuit DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) - voor het opstartjaar gecommitteerd aan deze pilot. Het hoofddoel van de pilot is om te komen tot een schaalbare en in de praktijk geteste aanpak van het Bedrijfsrotatieresidu (BRR). Hierbij zijn de juridische borging, de wetenschappelijke onderbouwing van de systematiek, het mogelijke maken van vrijstellingen op bedrijfsniveau en het ontwerpen van een autoriteit voor de praktische- en governance structuur aandachtspunten. Dit gebeurt in samenspraak met het ministerie van LVVN, ministerie van I&W, BO akkerbouw, WUR en waterschap Aa en Maas. Streven is om learnings uit project BRR te integreren in de BMA.

Prestatie	Voortgang
Opstellen plan van aanpak geuremissie en onderzoek naar aansluiten geuremissie landbouw en industrie	

We werken aan twee projecten die helpen om geurhinder beter aan te pakken: één samen met Wageningen UR over onder andere geurvermindering via varkensvoer, en één met het Brabants Burgerplatform over hoe mensen geur ervaren en kunnen werken aan oplossingen.

Deze projecten geven ons meer inzicht in hoe geur ontstaat en hoe mensen die ervaren. Dat is belangrijk, want de manier waarop geur nu wordt berekend in de landbouw sluit niet goed aan op de methodes die in de industrie worden gebruikt. Daardoor is het lastig om direct een goed plan van aanpak te maken.

Het Rijk heeft aangekondigd met nieuwe regels te komen voor geur van veehouderijen. Die moeten beter rekening houden met zowel de belangen van veehouders als de gezondheid van omwonenden. Deze projecten leggen de basis voor het plan van aanpak.

Aanvullend beleid voor de geitensector naar aanleiding van het Volksgezondheidsonderzoek (VGO-3)

Prestatie	Voortgang
Handhaven van het geitenmoratorium in elk geval tot onderzoek VGO-3 verschijnt	

We hebben een statenmededeling opgesteld over [gezondheid en omwonenden geitenhouderijen](#).

Prestatie	Voortgang
Ontwikkelen nieuw beleid op basis van de resultaten van VGO-3 (gezondheidsonderzoek)	

Het advies van de Gezondheidsraad dat eind van het jaar verwacht wordt en de kabinetsreactie hierop, kan aanleiding geven het geitenmoratorium, zoals deze nu in de Omgevingsverordening staat, te heroverwegen. Binnen IPO-verband zijn we een gezamenlijk proces gestart met als doel te bepalen of we hierover een gezamenlijk provinciaal standpunt innemen.

Beleid over endotoxine en zoönose

Prestatie	Voortgang
Ontwikkelen van een endotoxinekader	

Het kader is ontwikkeld. We zijn in overleg met de gemeenten wat de juiste bestuurslaag is om dit kader vast te laten stellen (gemeentelijk of provinciaal).

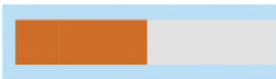
Prestatie	Voortgang
Ontwikkelen van de Brabantse actie-agenda Zoönosen	

We verwachten dat we de Brabantse actie-agenda eind 2025 zullen vaststellen.

Meer kennis van de risico's van mestverwerkingsinstallaties

Prestatie	Voortgang
-----------	-----------

Vergroten en verspreiden van kennis over risico's van mestverwerkingsinstallaties

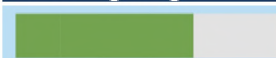
Door RIVM is indicatief onderzoek uitgevoerd naar potentieel risicovolle micro-organismen in lucht, afkomstig van mestbewerkingsinstallaties <https://www.rivm.nl/publicaties/advies-tot-monitoren-van-mogelijke-risicovolle-uitstoot-door-mestverwerkers-onderbouwd>

Dit onderzoek laat zien dat de beleidsregel volksgezondheid en mestbewerkingsinstallaties de juiste uitgangspunten bevat maar dat betere technische oplossingen nodig zijn en nog verder ontwikkeld moeten worden.

Diverse acties rond en in stal en mest ten behoeve van reductie ammoniakemissie

Prestatie	Voortgang
Onderzoeken of voermaatregelen ingezet kunnen worden als ammoniak verlagende maatregel	

Naast het continu meten project starten we met een project dat gericht is op voer- en managementmaatregelen in de veehouderij. Het streven is om de ammoniakemissie met minimaal 20% te reduceren. Ook bij dit project zullen continu emissiemetingen plaats gaan vinden. Het project zit in de voorbereidende fase met de aanbesteding voor de projectbegeleiding.

Prestatie	Voortgang
Voortzetten van de Taskforce Innovatieve Stalsystemen	

Op 17 april 2025 is het besluit tot subsidieverlening voor het project 'Taskforce Toekomstbestendige Stallen 3.0' toegekend. Hiermee wordt de Taskforce voortgezet tot ten minste 31 december 2027. Dit samenwerkingsverband richt zich op de ontwikkeling en toepassing van innovatieve technieken en maatregelen binnen de veehouderij.

Prestatie	Voortgang
Voortzetten van de Versnellingsaanpak emissiearme landbouw (	

De Praktijkaanpak Emissiearme Veehouderij (voorheen: Versnellingsaanpak Emissiearme Landbouw) is in 2024 voortgezet en loopt van 1 april 2024 tot 1 april 2026. Na afloop zal deze aanpak worden geïntegreerd in het Regieorgaan, waarbij de opgedane inzichten en lessen uit de Fast Track-projecten worden meegenomen en geborgd.

Prestatie	Voortgang
Stimuleren van innovatieve projecten voor mestbeleid	

Vanuit de Praktijkaanpak Emissiearme Veehouderij worden diverse innovatieve projecten gestart rondom mestvergistings en mestverwaarding. 4 van de 10 opgestarte fasttrack projecten lopen in Brabant en er zijn nog een aantal in voorbereiding.

Prestatie	Voortgang
Stimuleren van projecten/activiteiten ter vermindering van ammoniakemissies uit stallen	

We ondersteunen 6 projecten die reeds vergund zijn maar nog niet gerealiseerd, of die passen binnen de bestaande vergunde randvoorwaarden. Deze initiatieven dragen direct of indirect bij aan vermindering van stalemissies voor ammoniak.

Deze projecten richten zich op emissiearme en brongerichte stalsystemen, en op het vergroten van inzicht in emissies via monitoring. Voorbeelden zijn onder andere het Continu Meten project, Total Circular Farm Concept (TCF), Vencomatic Eco Air Care, PAVEX Wientjes, Jumpstart van Poppel en Groenewoud Gas.

Diverse acties rond en in stal en mest ten behoeve van reductie fijnstofemissie.

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren maatregelen schone luchtakkoord ter vermindering van de fijnstof emissie	

Het project Beter benutten biologische combi-luchtwassers in de varkenshouderij loopt richting afronding in 2025. Het WUR-rapport is [gepubliceerd](#).

Diverse acties voor kennisontwikkeling over de vermindering van chemische gewasbescherming

Prestatie	Voortgang
Stimuleren van kennisvergroting bij telers over alternatieve methoden voor gewasbescherming	

Kennisontwikkeling voor de vermindering van chemische gewasbescherming is een onderdeel in het actieplan gewasbescherming waarvan de 80% versie aan Provinciale staten is aangeboden. We willen dit o.a. bereiken door met partners reeds ontwikkelde kennis over Integrated Crop Management breed te laten landen bij alle agrariërs, om de kennis over weerbare teeltwijzen te verhogen.

Sinds 2024 is bij VDBorne de Smart Farming Academy in ontwikkeling met subsidie van de Provincie Noord-Brabant, een e-learning module om praktijkkennis voor precisielandbouw bij agrarische ondernemers versneld te implementeren. Diverse modules spitsen zich toe op het verminderen van de inzet van gewasbescherming middels een integrale aanpak. De module kent op 30 Juli 2025 816 actieve aanmeldingen, waarvan ook een aanzienlijk deel onderzoekers, studenten, beleidsmedewerkers en adviseurs. De Smart Farming Academy wordt geïntegreerd met BodemUP.

Daarnaast willen we een voldoende onderbouwd beeld te krijgen van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen (in type en omvang) in Brabant. We zullen daarvoor o.a. in IPO-verband lobbyen voor een (verplichte) elektronische registratie en monitoring van het gewasbeschermingsmiddelengebruik per bedrijf, en dit op een centrale plaats te laten bundelen.

Daarmee kunnen we afname en verschuiving in gebruik van middelen provinciaal monitoren. En dit vergelijken met trends in metingen van bijvoorbeeld oppervlaktewater.

4.3 Economische toonaangevende landbouw

Indicatoren	Voortgang
% plantaardige eiwitten in consumptiepatroon	
Areaal peulvruchten in ha	

Percentage consumptie plantaardig 2024 is 41,6%. Stijging is dus minimaal (landelijk). Areaal peulvruchten is afgenomen in 2024 (492 ha), hoewel er een sterke groei was in 2023. Dit wordt met name veroorzaakt door afname teelt veldbonen en soja, vanwege instabiele afzetmarkt en lage opbrengst. Andere teelten bleven stabiel. De groei blijft achter, waardoor er op dit moment niet kan worden gezegd of het doel in 2030 kan worden behaald. Wij zullen dit komende periode monitoren.

Diverse stimuleringsacties ter bevordering van een verschuiving van dierlijke naar plantaardige eiwitten

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren van een actiepakket binnen landelijk programma Bean Deal gericht op meer teelt en consumptie van plantaardige eiwitten	

Vanuit de Bean Deal is Plant Protein Forward (PPF) ontstaan, een driejarig innovatief project (vanaf de lancering op 27 maart 2024) en wordt gedragen door Rabobank, Foodvalley NL en het Provinciaal Eiwitnetwerk NL. Dit laatste is een samenwerking tussen alle twaalf provincies op het gebied van het versnellen van de eiwittransitie.

Als gevolg daarvan verkoopt Jumbo nu Nederlandse soyayoghurt en edamamebonen met een vertienvoudiging van de Nederlandse edamame teelt als gevolg. Ook lupine en de veldboon hebben een boost gekregen van Plant Protein Forward. Lupinemeel wordt nu bijvoorbeeld ingekocht door industriële bakkerijen. Veldbonen worden mogelijk verwerkt in hybride vleesproducten.

Het succes van PPF is niet onopgemerkt gebleven en heeft de "Transition Award 2025" in de categorie Voedsel gewonnen Deze prijs belooft initiatieven die niet alleen ambitieus zijn, maar ook tastbare impact hebben op het gebied van milieu, sociale aspecten en/of organisatiestructuur. Voor het vervolg staat de teelt van quinoa op het programma en ook zeewier, boekweit en gele erwten zijn interessante gewassen om verder op te pakken.

Prestatie	Voortgang
Ondersteunen van netwerkorganisaties in de eiwittransitie	

In oktober 2023 is het Plantbased Netwerk (west Brabant) opgericht, een regionaal netwerk dat plantaardig georiënteerde bedrijven, kennisinstellingen en overheid samenbrengt om plantbased innovatie te stimuleren. Het netwerk wordt ondersteund door de provincie Noord-Brabant en richt zich onder andere op innovatie in plantaardige eiwitten.

Verder worden fieldlabs, zoals Delta Agrifood Business (DAB) in Bergen op Zoom, verbonden aan bedrijven uit het netwerk. Ook samenwerking met onderwijs (Avans, HAS, MBO's) voor stages, onderzoek en nieuwe opleidingen maken onderdeel uit van het netwerk.

Vanuit de Bean Deal zijn ook netwerken ontstaan, onder andere vanuit PPF om kennis te delen tussen verschillende keteninitiatieven en ketenversterkers, maar ook door relevante partijen buiten PPF.

	Voortgang
Bevorderen van gebruik van alternatieve eiwitbronnen	

We werken samen met de HAS, AVANS en mbo's. Dit doen we door inkind deel te nemen aan onderzoek- en onderwijs op het gebied van het bevorderen van eiwittransitie (bv in kader van SIA) of door het geven van gastcollege's. Door onze deelname aan de Bean Deal kunnen we meeliften met acties, bijeenkomsten en social media die gericht worden ingezet op bewustwording en bevordering van consumptie van plantaardige eiwitten. Voorts zijn we ook partner van de Bean Meal: een week rondom Wereldpeulvruchtendag (10 februari) waarin elke Nederlander wordt geïnspireerd tot ten minste één eetmoment met peulvruchten. Tijdens de Bean Meal hebben we een boer en een voedselproducent in het bedrijfsrestaurant van het provinciehuis plantaardige hapjes laten uitdelen. Daarbij werd tevens het verhaal verteld van het belang van de eiwittransitie.

Prestatie	Voortgang
Stimuleren van gebruik van Europese eiwitten in veevoer en circulair veevoer uit de voedselindustrie	

Vanuit het Circulair Food Center in Veghel is een cluster Circulair Dierlijke eiwitketens opgericht, waaraan vanuit de provincie Noord-Brabant ambtelijk wordt deelgenomen. Vanuit het ministerie LNVN heeft dit cluster nieuwe financiering ontvangen, waardoor het cluster versterkt kan worden tot eind 2026. Doel is een circulaire dierlijke eiwitketen, waarin reststromen op grote schaal hoogwaardig worden verwerkt tot diervoer. Dit wordt gedaan door agrifood ondernemers te ondersteunen om meer reststromen uit het voedselsysteem als (circulair) diervoer te benutten. De kringloopkarbonade en het verspillingvrije ei zijn twee voorbeelden van circulaire ketenconcepten waaraan een cluster van bedrijven, overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties werken binnen het Circular Food Center. Varkens en kippen kunnen voedselresten "upcyclen" tot een dierlijk eiwitproduct voor humane consumptie, zoals vlees of eieren.

Prestatie	Voortgang
Bijdrage leveren aan innovatieve projecten per jaar via Landbouw Innovatie Brabant (LIB)	

In 2025 zijn voorsnog 25 nieuwe projecten gehonoreerd (peildatum 1 juli 2025).

Prestatie	Voortgang
Bijdrage leveren aan de Agroproeftuin Noordoost Brabant	

De AgroProeftuin Noordoost-Brabant is onderdeel Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk Zand (BvdT ZOZ) waarin drie organisaties strategisch samenwerken. De andere 2 partners zijn VDBorne

Campus en WUR Vredepeel. De boerderij van de Toekomst krijgt van LVVN een meerjarige subsidie van 5 miljoen euro voor de realisatie van de experimenteerlocatie. De BvdT ZOZ heeft een belangrijke rol in het demonstreren van toekomstbestendige (systeem) innovaties die passen bij de met gebiedspartijen ontwikkelde gebiedsvisie.

Programma Landbouw en Voedsel draagt bij aan een aantal projecten uit de regiodeal NOB mits deze aansluiten op en bijdragen aan de doel en activiteiten van de BvdT ZOZ, de Biodiversiteit Monitor Akkerbouw, BodemUp en Next tech nature farms.

4.4 Gemeenschapsinclusieve landbouw

Indicatoren	Voortgang
2-jaarlijkse kwalitatieve rapportage (1 ste in 2025) over de ontwikkeling van het onderling begrip tussen boeren-burgers en overheden	

In het najaar voeren we een kwalitatief onderzoek uit onder een selectie van stakeholders waarbij de ontwikkeling van onderling begrip tussen boeren, burgers en overheden centraal staat. Feitelijk is dit een nulmeting, die vervolgens elke twee jaar wordt opgevolgd door een nieuw onderzoek.

Diverse acties ter bevordering van onderling begrip tussen de boeren, burgers en overheid zijn uitgevoerd

Prestatie	Voortgang
Gezamenlijk met Vereniging Brabants Agrarisch Jongeren Kontakt (BAJK) uitvoeren van het actieplan jonge boeren	

Onder andere wordt het kennisproject doelsturing uitgevoerd in 2025/2026, boer zoekt boer project is opgestart en loopt, we gaan met het Jonge Helden Programma aan de slag, ambtenaar op stage wordt georganiseerd en BAJK wordt veel bij beleid betrokken.

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren van activiteiten op het gebied van ontwikkeling van kennis, vaardigheden, voedsel educatie en onderwijsvernieuwing	

Het afgelopen schooljaar (2024-2025) hebben ruim 500 studenten meegedaan aan activiteiten waar het programma Landbouw & Voedsel bij betrokken was. Het betrof zowel projecten bij het HBO (Avans, HAS green academy) als bij het MBO (Yonder, Yuverta, Curio en Koning Willem 1 College) en gericht op diverse vraagstukken (eiwittransitie, voedselverspilling, korte ketens etc). Daarnaast gingen in de regiodeal Noordooost Brabant en onder begeleiding van IVN Natureeducatie 40 scholen aan de slag met voedsel educatie (o.a. moestuinieren en bezoek naar een Klasseboer). Daarnaast deden 85 klassen in het kader van deze regiodeal mee met lespakketten over het belang van gezond en duurzaam eten. Tenslotte is de samenwerking tussen de verschillende groene opleidingen (zowel HBO als MBO) o.a. in het kader van het onderwijsvernieuwingprogramma Beet! versterkt en is de onderwijsmodule "Jouw Omgeving, Jouw Toekomst" (die wij samen met de ZLTO en de onderwijsinstellingen hebben ontwikkeld) voor agrarische studenten verder verankerd in het onderwijs.

Prestatie	Voortgang
Opstellen plan van aanpak Vitaal Platteland	

Op dit moment is de Quicksan Vitaal Platteland gereed en besproken. Aan de hand van de quickscan wordt een statenmededeling richting u opgesteld met de uitkomsten. We verwachten deze in Q4 te kunnen aanbieden aan uw staten.

Uitvoeren van vijf activiteiten op het gebied van ontwikkeling van kennis, vaardigheden, voedseleducatie en onderwijsvernieuwing

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren van het project 'BEET!' gericht op onderwijsvernieuwing	

In het kader van het onderwijsvernieuwingprogramma Beet! (Brabant Eet!) hebben wij de samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven op het gebied van Agrifood versterkt. Dit heeft onder ander geleid tot de ontwikkeling van de onderwijsmodule "Jouw Omgeving, Jouw Toekomst", die wij samen met de ZLTO en de onderwijsinstellingen geven. Hier leren studenten het belang van omgevingsbewust handelen en gaan zij in gesprek over hun eigen toekomst. Om kennisontwikkeling en -deling te versterken werken wij nauw samen met lectoren en practoren van de onderwijsinstellingen en zijn wij partner geworden van diverse SIA-projecten van HAS green academy. Ook lopen er diverse andere kennisprojecten en challenges, begeleiden we projectopdrachten voor studenten en organiseren wij studentbezoeken aan het provinciehuis. THet afgelopen schooljaar hebben wij 20 activiteiten georganiseerd en op deze manier ruim 500 studenten bereikt.

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren van talentontwikkelingsprogramma's, waaronder JUMP	

In een snel veranderende wereld wordt competentieontwikkeling steeds belangrijker. Naast onze activiteiten in het kader van Beet! zijn wij ook partner van het talentontwikkelingsprogramma JUMP. In dit gezamenlijke programma van o.a. Sligro, Rabobank, AgrifoodCapital, HAS Green Academy en provincie, krijgen talentvolle AgriFood ondernemers de kans om hun bedrijf verder te ontwikkelen. Aan de editie 2024-2025 hebben acht jonge ondernemers meegedaan met heel uiteenlopende concepten (van nieuwe plantaardige productconcepten tot circulaire oplossingen voor voedselverspilling).

Diverse acties ter bevordering van kennis over gezond eten bij kinderen

Prestatie	Voortgang
Uitvoeren van acties rondom voedseleducatie	

Eind 2024 werd de oogst van het programma Smikkelen van eetbaar groen gevierd bij de Heksenboom in Sint Anthonis. In een jaar tijd zijn zo'n 100 basisscholen in de regio Noordoost-Brabant gestart met dit vernieuwende voedseleducatieprogramma. In dit programma werkten scholen samen met moestuincoaches, Klasseboeren, kookondersteuners en 45 lokale ondernemers

om leerlingen spelenderwijs voedselvaardigheden en kennis over gezonde en duurzame voeding bij te brengen. Kinderen gingen actief aan de slag met verschillende projecten waarin zij hun opgedane kennis direct in praktijk konden brengen. Ze leerden voedselbosjes en moestuintjes aanleggen op school en combineerden dit met een excursie naar een Klasseboer. Ook ontwikkelden ze bijvoorbeeld een waterpromotiecampagne voor in sportkantines, interviewden ze de chef-kok van een lokaal restaurant over de kwaliteit van het kindermenu, of ontwierpen ze groente reclameposters voor supermarkten in de buurt. De provincie Noord-Brabant was partner in dit regiodealproject. In de nieuwe regiodeal Noordoost Brabant zal dit project een vervolg krijgen.

5 Financiën

Voor de uitvoering van deze uitvoeringsagenda is voor deze bestuursperiode in totaal een budget van €30 mln. toegekend. Hier bovenop komen nog de beschikbaar gestelde Rijksmiddelen. In onderstaande tabel staan de middelen die we in 2025 t/m 2027 voor deze uitvoeringsagenda inzetten en de mate waarin deze reeds zijn benut, incl. de organisatiekosten en de beschikbaar gestelde Rijksmiddelen.

De financiële rapportage van 2024 heeft plaatsgevonden via de [Jaarrekening 2024](#).

2024	2025	2026	2027
Realisatie	Raming	Raming	Raming
€ 10.195	€ 13.244	€ 13.158	€ 9.631

Bedragen x € 1000,-

6 Aanpassingen uitvoeringsagenda

We zien dat voor 2 indicatoren bijstelling nodig is. In hoofdstuk 4.1 staat beschreven dat geldt voor de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en de VAB-impuls regeling.

	Onderwerp uit UA	Te vervangen door / aanpassing	Impact op S&V	Korte toelichting
Uitvoeringslijn Natuur- en landschapsinclusieve landbouw				
1	Bevorderen van het aantal deelnemers aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij	Naar beneden bijstellen van de streefwaarde van 650 bedrijven naar 500	Ja, te verwerken in de begroting	Met het huidige aantal van 500 deelnemers is het potentieel, gezien de forse inzet op werving, volledig benut. Een derde van de gespecialiseerde melkveebedrijven is deelnemer. Hiermee is de BBM nog steeds het grootste project met doelsturing in Nederland.
Uitvoeringslijn Gemeenschapsinclusief				
2	Activiteit 'Optimale inzet van de regeling maatwerk omgevingskwaliteit t.b.v. de verlenging van de VAB-impuls regeling'	Versterken relatie en optimaliseren inzet van provinciale ondersteuning bij transitievraagstukken van boeren	Nee	Deze herformulering doet recht aan de brede inzet van ondersteuning van boeren, zoals toegelicht in deze memo gedeputeerde.

6.1 Consequenties voor Burap/begroting

Deze aanpassingen worden ook direct meegenomen in Burap II en Begroting. Maar hebben verder geen financiële gevolgen.

Provincie Noord-Brabant

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
www.brabant.nl